

Filosoffen

Ved ANDERS FOGH JENSEN

Kridt og kapitalisme

Interview med Anders Fogh Jensen

www.filosoffen.dk

v. Jens Vilstrup - Ud og se med DSB, 1.II.2004

Kapitalismen har vundet den uigenkaldelige globale sejr. I en grad, så de færreste i dag overhovedet tænker på at kritisere ideologien. Men på Handelshøjskolen og på Litteraturvidenskab vil filosofen og læreren Anders Fogh Jensen det anderledes. Han mener, at kapitalismen skaber mindre frihed, indsnævrer demokratiet og er med til at ødelægge medmenneskeligheden.

Der er ord, der i dag lugter jordslået. Ord som maner billeder frem af partisanørklæder, pandebånd og pludderbusker. Ord, der engang blev råbt gennem megafoner, blev sagt i skrædderstilling i landets kollektiver og brugt i undervisningen på universiteterne. Ord som tingsliggørelse, bytteværdi og kapitalismekritik.

Men fri af enhver form for "halvfjerdsterskygge" er det ord som den 30 -årige jakkesætklædte, skaldede og sele-entusiastiske filosof, Anders Fogh Jensen, bruger ivrigt, når han både på Handelshøjskolen og på Institut for Litteraturvidenskab i dag underviser i netop kapitalismekritik. Kurser, der trods tidens forbrugeriske jubeltilstand har endog stor efterspørgsel blandt de unge studerende.

Med sin kritik af kapitalismen vil Anders Fogh Jensen under ingen omstændigheder tilbage til det gamle Øst-Europa eller tilbage til tidligere tiders mere eller mindre naive flirt med kommunismen. Slet ikke. Men i erkendelse af, at vi alle er kapitalister, er hans mission at gøre vores verden til et bedre sted at være. Og det bliver den ikke, hvis vi blot ukritisk fortsætter med at slubre kapitalismens budskaber om frihed i os. For budskaberne er i høj grad falske, mener Anders Fogh Jensen:

- Kapitalismen siger, at den skaber masser af valgmuligheder og frihed for mennesket, men i virkeligheden gør kapitalismen mennesket mere ufrit. Den skaber flere ensartede valg fremfor forskellige valg.

Markedsmekanismerne skaber ufornuft og så er de også udemokratiske. Markedet stiller nogle begrænsede valgmuligheder op, og siger så: Se, nu tilbyder vi alting. Men der er jo mange ting, som markedet ikke tilbyder. Jeg kan jo f.eks. ikke vælge at blive fri for biler. Markedet bør demokratiseres noget mere og i højere grad gives tilbage til folket, siger Anders Fogh Jensen, der også peger på, at vores sprogbrug er fastlåst i en kapitalistisk form:.

- "Samfund" betyder "det kapitalistiske samfund", "menneske" betyder "kunde" og "frihed" betyder "købefrihed." Selv et ord som "drift" er blevet handelsorienteret, siger filosofen, der kalder sig selv en "venstreorienteret kapitalist" i erkendelse af, at han - ligesom alle os andre - ikke kan flygte fra sin egen opvækst, opdragelse og kultur. Et af de mest klassiske argumenter for kapitalismen er ifølge Anders Fogh Jensen, at den ganske enkelt er udtryk for en naturtilstand. Og som sådan kan den jo ikke modsiges.

- Naturen er altid blevet brugt til at retfærdiggøre ting med..” Vil man f.eks. retfærdiggøre et bestemt forhold mellem mand og kvinde så siger man: Jamen det ligger jo i naturen. Og det gør det svært at fremsætte en kritik. Men argumentet holder sjældent. Der er sket noget i de sidste 20-30 år som gør, at kapitalismen har forført os. Det hele er blevet så opskruet - som en hurtigere og hurtigere karrusel, hvor mennesket løber uden om og hele tiden prøver at hoppe på.

- Det har ligesom taget magten fra mennesket at være så fokuseret på bytteværdi i stedet for på brugsværdi. Mennesket er blevet tingsliggjort og tingene er blevet menneskeliggjort. Det ville være en pointe hos Marx: Man producerer for at lave varer i stedet for at indgå i et arbejdsfællesskab for at gøre det, man egentlig gerne vil. Og det næste er, at vi er begyndt at fokusere på tegn i stedet for på ting.

- Tag et par løbesko f.eks. De koster måske 1000 kroner, hvoraf de 800-900 går til en horde af snyltere af reklamefolk og konsulenter, som skal pumpe værdi ind i de her sko, der samtidig bliver produceret billigere og billigere i Asien. Desværre er det sådan, at medmindre man producerer discount-varer, er der ingen, der gider at købe produkterne uden tegn. Det gælder om at sælge kunstige værdier. Man ser det også blandt politikerne. I dag er det f.eks. vigtigere for dem at sende tegn på, at de gør noget ved kriminaliteten, end at de rent faktisk gør noget ved den, siger Anders Fogh Jensen, der - gennem sin erfaring fra Handelshøjskolen - ser den samme tendens, hvad angår sprogets udvikling indenfor virksomhedsledelse.

- Allerede Nietzsche var inde på, at den største fare for værdierne er værdiernes udhuling. Ord som kompetenceudvikling, kvalitetsstyring og den slags - det er blot hule værdier, som ingen kan modsige. Men et begreb som loyalitet opstår altså ikke, blot fordi man siger: loyalitet I det hele taget advarer Anders Fogh Jensen om, at moralen og de menneskelige værdier er i stor fare i den tegnverden, vi i dag lever i. Problemet er, at vores tegnverden luller os ind i en form for skizofreni.

- Vi har nogle reelle menneskelige behov, som ind i mellem bryder igennem den tegnverden, vi ellers lever i - når man f.eks. står med sit barns fødsel, er man ikke så fokuseret på tegn. Men tag film som f.eks. "American Psycho" eller "Fight Club" - de handler om folk, der lever i en tegnverden og prøver at bryde igennem til en verden fri for kunstige tegn, siger filosofen, der selv prøver at leve sit eget liv uden alt for mange forstyrrende tegn.

Med sin kritik af kapitalismen er Anders Fogh Jensen klar over, at han kæmper op ad bakke. Fortrøstningsfuldt kan han dog indtil videre notere sig, at hans kurser - både på Handelshøjskolen og på Institut for Litteraturvidenskab - altid er fyldt op med

debativrige studerende. "Mange af de studerende er begyndt at føle, at de surrogater kapitalismen tilbyder i stedet for lykke, efterhånden er ved at være lige lovlig tomme," som han siger.

Missionen for Anders Fogh Jensen er blandt andet at præge "fremtidens købmænd" på Handelshøjskolen - om ikke til at være enige i kritikken - så i det mindste til at se verden i en mere kompleks sammenhæng og at vaccinere dem mod simpelhed og hule værdier.

Væk fra undervisningstavlen, ude i "det rigtige" samfund, er Anders Fogh Jensen dog klar over, at han sikkert ikke får samme lydhørhed.

- Går man ud og spørger folk, vil 90 procent - eller mere - sikkert gerne have kapitalisme. Men det betyder ikke, at vi bare skal lade stå til. Hvorfor skal vi nøjes med at indrette trædemøller, når vi kan stige ud af dem? Skal vi gøre noget ved det, skal vores fællesskabsfølelse genetableres. Et af grundelementerne i kapitalismen - som vi alle er vokset op med - er, at individet er sit eget atom. At individet ikke hænger sammen med andre mennesker, og at individet selv er skyld i, hvordan det går. Men i virkeligheden tror jeg, at vi mennesker hænger mere sammen end vi går rundt og tror, og at samfundsmæssig lidelse gå mere ud over os, end vi vil vide af.

- En af måderne at gøre noget ved det er at genindføre et begreb som dannelse. Der er altså nogen, der ved bedre end andre. Jeg og andre bør lytte noget mere til dem. Det er jo ikke for sjov, at vi lader så mange mennesker tage en uddannelse - det er vel for, at vi skal blive klogere. Og hvis de mennesker så bagefter siger, at de ikke ved bedre end andre, så synes jeg godt nok, at uddannelsespengene har været spildt. Mennesker bliver bedre mennesker af at blive dannet. Og derfor er jeg ikke skræmt af det, der kaldes formynderi. Eller smagsdommeri, som regeringen ynder at kalde det. En retorik, der jo blot går ud på at lamme kritikken på forhånd med den hensigt at give kapitalismen lov til at fungere i fred og ro.

Et af Anders Fogh Jensens prygelknaber i den forbindelse er Danmarks Radio. En stats-institution, der efter filosofiens mening slet ikke tager sin opgave alvorligt, men i stedet lefler for markedsmekanismerne. - Seerne kan sagtens få lov at se "Stjerne

for en aften,” hvis det er det, de vil. Men det skal dælme ikke være på vores fælles kanal. Hvorfor ikke betragte den nuværende situation som en krisetilstand, hvor Danmarks Radio skal påtage sig en dannende funktion? Hvis der sker et atomudslip, så skal man jo skrue op for radioen. Måske vil mange protestere til at begynde med, men på længere sigt, tror jeg gerne, at folk vil have noget substantielt tv igen. Godt tv kræver tilvending.

- I stedet for at blive ved med at liberalisere synes jeg, vi skal starte med i det små at tilbageerobre det, som markedet og kapitalismen har taget fra os. De fælles ting skal tilbage til demokratiet. Parker og veje og alt muligt andet skal ikke være gennemsyret af markedet. Verden kan godt langsomt blive bedre og bedre. Jeg prøver ikke at skabe himmel på jord, for så ender man let med at skabe helvede på jord. Men hvis alternativet er en konservatisme, hvor man holder fast i det, der er nu, så vil jeg gerne tage chancen for at prøve at lave det om.

[Gå på opdagelse i dette tema](#)

